

Інтермедіальність та інтердискурсивність сучасної культурної епістемі

УДК: [008:001.8+316.7]+82.091
DOI: 10.26565/2227-1864-2019-82-13

Міждисциплінарний аспект студій транскльтурації та гібридизації в дискурсі Comparative Culture

Т. Г. Свербілова

*доктор філологічних наук, провідний науковий співробітник
відділу теорії літератури і компаративістики,
Інститут літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України;
e-mail: sverbilova@izt.kiev.ua; sverbilova@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-3252-0719>*

На основі розширеного розуміння нової літературної компаративістики використовується трансдисциплінарний підхід. Розглядаються методології компаративістики з погляду порівняльних культурних студій (comparative cultures). Основою для використання теорій гібридної культури і транскльтурації є те, що в них аналізуються принципи взаємодії двох або більше культур, а порівняння і визначення специфіки загального і окремого є предметом компаративістики. Актуальність такого дослідження визначається тим, що в сучасному глобальному світі відбувається трансформація теорій мультикультуралізму, що виявився насправді розділенням по різних відокремлених культурним практикам, не пов'язаним між собою. Концепти транскльтуралізму і гібридизації полемізують з мультикультуралізмом як з відсутністю взаємодії культур. Найважливішою ознакою транскльтурації є її імагологічна парадигма: Інший розглядається не як об'єкт, на який спрямовані зусилля по переробленню його на Своєго, а як незалежний самостійний суб'єкт діалогу культур. Гібридизація визначається як створення нових змішаних типів культур, на основі взаємодії різномірних культурних елементів, що веде до виникнення нових культурних форм як переробки на локальному рівні: глобальних, національних і регіональних культурних елементів. Теорія гібридизації, як і теорія транскльтурації, – як форми взаємодії культур – це побудова діалогу в умовах суперечливого глобального світу, поєднання своєї і іншої культури.

Ключові слова: літературна компаративістика, порівняльні культурні студії, постколоніальні студії, мультикультуралізм, транскльтуралізм, гібридність, культурна ідентичність

Sverbilova T. G. Междисциплинарный аспект теорий транскльтурации и гибридации в дискурсе Comparative Culture

На основе расширенного понимания новой литературной компаративистики используется трансдисциплинарный подход. Рассматриваются методологии компаративистики с точки зрения сравнительных культурных исследований (comparative cultures). Основой для использования теорий гибридной культуры и транскльтурации является то, что в них анализируются принципы взаимодействия двух или более культур, а сравнение и определение специфики общего и отдельного является предметом компаративистики. Актуальность такого исследования определяется тем, что в современном глобальном мире происходит трансформация теорий мультикультурализма, который оказался на самом деле разделением по различным обособленным культурным практикам, не связанным между собой. Концепты транскльтурализма и гибридации полемизируют с мультикультурализмом как с отсутствием взаимодействия культур. Важнейшим признаком транскльтурации является ее имагологическая парадигма: Другой рассматривается не как объект, на который направлены усилия по переделыванию его на Своего, а как независимый субъект диалога культур. Гибридизация определяется как создание новых смешанных типов культур, на основе взаимодействия разнородных культурных элементов, ведет к возникновению новых культурных форм как переработки на локальном уровне глобальных, национальных и региональных культур. Теория гибридации, как и теория транскльтурации – как формы взаимодействия культур – это построение диалога в условиях противоречивого глобального мира, сочетание своей и иной культуры.

Ключевые слова: литературная компаративистика, сравнительные культурные студии, постколониальные студии, мультикультурализм, транскльтурализм, гибридность, культурная идентичность

Sverbilova T. G. The interdisciplinary aspect of the studies of transculturation and hybridization in comparative culture discourse

On the basis of an expanded understanding of new literary comparativism, a transdisciplinary approach is used. Comparative methodologies are discussed in terms of comparative cultures. The basis for the use of theories of hybrid culture and transculturation is that the subject of comparative studies is the analysis of the principles of interaction between two or more cultures, and the comparison and determination of the specifics of the general and the individual. The relevance of such research is determined by the fact that in the contemporary global world there is a transformation of the theories of multiculturalism, which has actually turned into different isolated cultural practices that are not interconnected. The concepts of transculturalism and hybridization are polemized with multiculturalism as with the lack of interaction between cultures. The most important sign of transculturation is its imagological paradigm: the Other is seen not as an object to which efforts are being made to transform it into Mine, but as an independent subject of the dialogue of cultures. Hybridization is defined as the creation of new mixed types of cultures, based on the interaction of heterogeneous cultural elements, leading to the emergence of new cultural forms as processing at the local level of global, national and regional cultures. The article deals with the Caribbean tradition, which has

formed hybrid models of transculturation in three paradigms of cultural difference: cultural differentialism, cultural convergence and cultural hybridization. It explains the theory of melange by Jan Nederveen Pieterse, who proposed to define globalization as hybridization, which gives rise to global melange, of mixing. Strategies for forming ideas about national identities, the cultural integrity of nations, and ways of intercultural communication based on the concept of «nation» – do not work in today's modern global world. The theory of hybridization, as well as the theory of transculturation – as a form of interaction between cultures – is the construction of a dialogue in the context of a contradictory global world, a combination of our and another culture.

Key words: comparative literature, comparative cultures, postcolonial studies, multiculturalism, transculturalism, hybridity, cultural identity

Сучасні дослідження з порівняльного літературознавства давно розширюють свою територію і наразі мають тенденцію до функціонування у значенні, більш модерному, ніж традиційна літературна компаративістика, – як частина загальної дисципліни «*Comparative Cultural Studies*» – тобто порівняльні культурні студії.

Так, наприклад, Стівен Тетосі де Зепетнек у своїй монографії «*Comparative Literature*» (1998) [14, р.79] та статті «*From Comparative Literature Today Toward Comparative Cultural Studies*» (1999) [15], не заперечуючи традиційних методів порівняльного літературознавства, запропонував три теоретичні сфери сучасної літературної компаративістики: 1. Вивчення літератури як тексту і літературної системи в контексті культури і культурних студій; 2. Вивчення у культурологічному дослідженні літератури з запозиченими елементами (теоріями та методами) з порівняльної літератури; 3. Вивчення культури та її складових частин в режимі запропонованого аспекту «порівняльне культурне вивчення» замість існуючого мононаціонального підходу лише в одній культурі.

«У гуманітарних науках, – зазначає дослідник, – вичерпно і постійно встановлюється, що дисципліна порівняльної літератури має внутрішній зміст і форму, що сприяє крос-культурному та міждисциплінарному вивченню літератури та культури» [15]. Водночас Зепетнек наполягає на необхідності глобалізації як позитивної сили. Тому постулати автора стосуються необхідності діалогу культур так само, як і діалогу дисциплін, гуманітарних та соціальних наук. Порівняльні культурні дослідження розуміються як глобальна, інклюзивна та мультидисциплінарна структура в міжнародних і наднаціональних гуманітарних науках, як галузь дослідження, де обрані концепти порівняльної літератури об'єднуються з обраними концептами галузі культурних досліджень, з безліччю методів і підходів, тобто входить до категорії міждисциплінарності. У порівняльних культурних дослідженнях, в ідеалі, переважають системи та методології, доступні в системному та емпіричному вивченні культури [15].

Концепцію розширеного розуміння нової літературної компаративістики Зепетнека покладено в основу багатьох регіональних шкіл

в різних країнах. Наразі вже йдеться про *трансдисциплінарний підхід та трансдисциплінарний поворот у компаративістиці*.

Основою для використання у порівняльних дослідженнях таких сучасних методологій, як теорії гібридної культури і транскультурації є те, що в них аналізуються принципи взаємодії двох або більше культур постколоніального світу, а порівняння і визначення специфіки загального і окремого є предметом компаративістики. Актуальність такого дослідження визначається тим, що в сучасному світі відбувається трансформація теорій мультикультуралізму, котрі не в змозі відповісти на виклики часу. Гібридність, як взаємопереходи двох чи більше культур, їх змішання і паралельне існування в одній змінній культурі, – поєднуються з такою сучасною формою взаємодії культур, як транскультурація.

Зміна уявлень про національну ідентичність і культурну єдність, що відбулася разом зі зміною етнонаціональних держав на мультинаціональні держави, сприяла виникненню таких напрямків сучасної постколоніальної теорії, що протистоять глобалізму з одного боку, і мультикультуралізму, з другого боку, – як транскультуралізм і пов'язана з ним теорія гібридності культури. Якщо мультикультуралізм був теорією західної цивілізації, своєрідним орієнталізмом доби модерніті, позицією панівної і домінуючої західної культури, тенденцією до вестернізації глобального світу, – то транскультуралізм і гібридизація у постколоніальних студіях з'явилися як своєрідний окциденталізм, позиція підлеглої, залежної культури, точка зору на двонаправлений процес взаємодії нерівних культур.

Саме концепт гібридності вказав на помилковість західного розуміння Свого і Чужого. Якщо для дослідників з країн третього світу цей концепт надавав можливості реабілітації ідентичностей меншин, то при перенесенні цього концепту на ситуацію Європи він реабілітував поліморфні неоднорідні колажні ідентичності, складені з різних національних – транзитних – культур [1, с.5]. Адже доба модерніті пов'язує з гібридизацією надію на формування гібридних ідентичностей. Термін «транзитна культура» увійшов до лексикону постколоніальних студій. Але до пострадянських студій на територіях Східної Європи розуміння неможливості єдиної культурної ідентичності ще майже не дійшло.

Як теорія гібридності, так і транскультуралізм, протистоять мультикультуралізму саме тому, що, як вважав Х. Бгабга, культури розглядаються

виключно у сталому незмінному вигляді, у готовому варіанті, в межах традиції, в той час як кордони культур завжди рухомі, розвиваються в результаті боротьби різних інтересів. Культура не складається з безлічі різних частин, не пов'язаних одна з одною. Як і М. Бахтін, Х. Бгабга називає це явище культурним багатоголоссям, спираюся на ідею гібридності. Концепція Х. Бгабги надає можливість показати принципів рухомість кордонів національної культури.

В останні десятиліття дослідники звертаються до досвіду філософів, антропологів, культурологів карибського басейну, передусім до концепту транскультурації, що був уведений ще у 1940 р. кубінським антропологом Ф. Ортісом, який протиставив його як альтернативу асиметричній концепції акультурації в зоні культурних контактів. Транскультурація наразі розглядається як результат ускладнених процесів культурної взаємодії в усьому світі. Російська дослідниця М. В. Тлостанова, на роботі якої ми, зокрема, спираємося і яка досліджує транскультурацію і гібридність на матеріалі доробку філософів Карибського басейну, – зазначає, що транскультурація має на увазі не одну, а кілька культурних точок відліку, перетин кількох культур, курсування між ними і стан культурної відстороненості – перебування в кількох культурах водночас або неприсутність в жодній з них, за вибором в залежності від індивідуального переживання цього стану [3, с.133]. Це створює динамічний рухомий процес культурної взаємодії.

Під акультурацією традиційно розуміється процес засвоєння іншої культури з боку певної соціокультурної групи, яка довгий час перебуває у зоні довготривалого тісного контакту з іншою групою – носієм своєї культурної традиції. З погляду теорії комунікацій, при цьому адресант, тобто друга культура, інформаційний досвід якої засвоюється, є панівною, а адресат, тобто перша культура, яка засвоює чужий інформаційний досвід, є залежною, пригнічуваною. Це взаємини залежності і асиметрії, які не створюють діалогу в інформаційному сенсі і виключають наявність транскультурної ідентичності. Західна антропологія запропонувала модель досліджень таких впливів, виходячи виключно із західного поняття норми і правильності, за якого західні взірці були унормованими, а все інше потрапувалося як відступи від цієї норми у межах позитивістської теорії еволюціонізму і прогресизму. Євроцентризм західних методологій було проаналізовано в знаменитій праці Е. Саїда «Орієнталізм», де доводилося, що погляд на Схід як на Іншого належить виключно західній точці зору. Натомість протилежне явище – окциденталізм – так само репрезентує точку

зору на Захід з погляду Сходу. Обидва явища обмежені саме асиметрією спрямування культурного контексту.

Цікаво, що передмову до основоположної книги Ф. Ортіса – «Кубінський контрапункт тютюну і цукру» – написав британський учений Б. Маліновський, прибічник теорії акультурації, який спотворив зміст нового терміну, дорівнявши його до звичної акультурації, що розцінюється пізнішими дослідниками як привласнення Маліновським наукового добутку Ортіса [10].

Повернення до винаходу Ф. Ортісом культурного контрапункту відбулося лише з виходом книжки Е. Саїда «Культура і імперіалізм», де доводилася неможливість повного розчинення і поглинання підлеглої культури у домінуючій. Ф. Ортіс пише про національні атрибути – цукор і тютюн, ставлення до яких змінює ідентичність і мислення різних груп людей а також змінює значення і використання самих цих предметів [3, с.143]. Контрапунктний транскультурний процес породжує транскультурні ідентичності, котрі є носіями кількох культур. Дослідник не тільки показав двонаправлений симетричний процес взаємодії домінуючої і підлеглої культур, але й вперше зайняв позицію дослідника не ззовні, а зсередини описуваної культури як її частина і учасник. Б. Маліновський в останніх своїх працях вже періоду Другої світової війни повернувся до адекватного потрактування транскультурації Ф. Ортіса, усвідомивши свою маргінальність як поляка, тобто нації, пригнобленої нацизмом, – і власного перебування на перехрестях культур. Ф. Ортіс визначив кубінську ідентичність як динамічно рухому, таку, що не лише засвоює коди домінуючої культури, але й передає їй свої власні, створюючи незнані коди нової спільної культури.

Найважливішою ознакою транскультурації є її імагологічна парадигма: Інший розглядається не як об'єкт, на який спрямовані зусилля по переробці його на Свого, а як незалежний самостійний суб'єкт паритетного діалогу. Трагізм і водночас перспективність такого діалогу як культурної взаємодії полягають в тому, що повний синтез двох культур в принципі неможливий, адже завжди залишаються точки непрозорості, неперекладності, що запобігає повному привласненню Іншого як Свого. Транскультурація декларує людську різноманітність, плюралізм історії, відметає точку зору на соціальну історію і сучасність як на однорідність абстрактних особистостей, які живуть у гомогенному середовищі єдиної мови, культури, релігії і цінностей.

Транскультурація спирається на особливі прикордонні та множинні ідентичності, що протистоять образам інтегрованих культур і цілісних ідентичностей, породжених позитивізмом і прогресизмом уявлень про історію, що призводить до розуміння нації – уявленого конструкту – як монокультурності і загальної ідентичності на певній стабільній території. Цю позитивістську ілюзію було розвінчано вже у філософії постмодернізму.

Головним елементом, який піддається переосмисленню в транскультурній моделі, залишається трактування різноманітності і відмінності, образ Іншого і способи взаємодії різних інакшостей як створення і урахування мислення Іншого і рівноправної взаємодії різних моделей світобудов. Дослідники, зокрема М. Глостанова, вважають цей підхід більш плідним ніж етноцентризм ізоляціоністського напрямку [3, с.148].

Гібридний тип культури особливо яскраво виявився і заявив про себе у відповідних теоріях у країнах карибського регіону, де вже давно не існує етноцентричної ідентичності. Тому транскультурація перетворилася на основний модус існування такого типу культури, що ґрунтується на феномені гібридизації, або креолізації, за якого кордони між культурами метрополії і колонії стають невизначеними, хисткими. Найбільш відомою у карибській теорії є концепт креолізації Е.К. Бретвейта, де головну увагу приділено африканській домінанті в креольській культурі за умови рівності усіх культурних взаємодій. Основні постколоніальні концепти були сформульовані такими карибськими філософами, як Т.У. Харрис, Е.К. Бретвейт, Д. Уолкотт. Їх відкриття співвідносяться з досягненнями західної філософії постмодернізму, як, наприклад, при описі культурного Іншого на пограниччях категорія порожнечі Харриса подібна до метафори Жака Дерріда, коли той пояснює термін «диссемінація», а також у роздумах Харриса про мистецтво як про діалог митця з внутрішнім «я» у творах, де транскультурні взаємодії призводять до діалогізму, гібридності, креолізації, – зазначає М. Глостанова [2, 1–18]. Тому карибська література знаходиться у складних взаєминах з міметичним мистецтвом, адже на неї мають великий вплив оніричні іраціональні елементи сну, видіння, божевілля, роздвоєння особистості, що мають рівні права з реальністю [2, с.1–18; 3, с.126–149].

Гібридизація, у свою чергу, визначається і адекватно описується як створення нових змішаних типів культур, відкритих транслокальних меланж-форм, як вважає, наприклад, Ян Недервеен Пітерсе (Jan Nederveen Pieterse). Крім того, увага до гібридності і гібридизації протиставлена ідеям закритих анклавних ідентичностей, зокрема етнічних. Мервен М. Крейді (Marwan M. Kraidy) вважає розвиток теорії гібридності «концептуальною неминучістю» культурного транснаціоналізму [9].

Гібридизація може розглядатися як концепт трансгресії за Ж. Батаєм і М. Фуко, тобто як момент порушення кордонів, подолання рамок можливого, вихід за межі існуючого дотепер в культурі. Розглядаючи гібридність як форму трансгресії, Virgitta Frello зазначає, що

«можливо досліджувати культурну ідентичність не вдаючись до культурного есенціалізму» [8], тобто вже сама ця культурна ідентичність не є постійною, незмінною і чистою, а історично мінливою, змішаною. Те ж саме стверджує і Robert C. Young. Основа теорії гібридності, яку розробляв ще Бахтін, – це нелінійне розуміння категорій нації і народу, які насправді не мають закріпленого історизмом і прогресізмом статусу минулого як незмінних укладених традицій.

Подібне осучаснення Хомі Бгабга (Homi K. Bhabha) називає *«винаходом традицій»*, а Бенедікт Андерсон (Benedict Anderson) – *«уявленими спільнотами»*. Джозеф Рааб (Josef Raab) і Мартін Батлер (Martin Butler) вважають, що, прийнявши поняття гібридності і культурних відмінностей, ми відійшли від утопії есенціалістських уявлень про культурну самотність.

Хомі Бгабга (Homi K. Bhabha) використовував для позначення прикордонного стану культури термін Ж. Дерріда *«диссемінація»*, тобто розсіювання. Дослідник підкреслював, що взаємообмін цінностями, значеннями і пріоритетами дії далеко не завжди ґрунтується на принципах рівності і співпраці, а часом і зовсім навпаки – на антагонізмі, конфліктності і навіть повному взаємонерозумінні. Він відкидав поняття гомогенної національної культури, етнічної спільності як основи культурної компаративістики. Національні культури, – стверджує Хомі К. Бгабга, – під впливом процесів гібридизації змушені змінювати свій вигляд. Гібридна культура позначається як *«дивне виживання людей на кордонах культури. Бо саме життя на кромі історії та мови <...> дозволяє нам перетворювати відмінності в солідарності різного роду»* [6].

Культурна гібридизація визначається як змішання різнорідних культурних елементів, що веде до виникнення нових культурних форм в результаті взаємодії глобальних, національних і регіональних культурних впливів і їх переробки на локальному рівні. Опис місцевих культур як продуктів тривалої культурної гібридизації протистоїть уявленням про них як про ізольованих, «чистих» і автентичних одиницях культурної взаємодії, що переважали в антропології до початку 1980-х років і служили основою порівняльного підходу (кроскультурних досліджень). Це ж застаріле уявлення було в основі колишніх антропологічних теорій культурного контакту, таких як акультурація, асиміляція. Відповідно до сучасних уявлень, культурні впливи ніколи не бувають односпрямованими, вони можуть бути оборотними, а нові культурні феномени, що виникають при взаємодії культурних форм різного походження та рівня, як правило, містять елементи всіх культур, що взаємодіють.

Карибські філософи підкреслювали, що гібридні ідентичності і культури повинні сприйматися не як регіональний випадок, а як норма стану сучасного глобалізованого світу, що постійно рухається, відриваючись від власних

коренів. Саме це є невід'ємною умовою існування сучасної людини, попри те, що віра в існування у модерному світі національних культур протирічить такому засобу буття. Гібридні ідентичності мають креативніший потенціал, ніж гомогенні культури, тому за ними майбутнє. Карибська традиція сформувала в найбільш завешеній формі гібридні моделі транскультурації. До специфічно карибських категорій відносяться гібридизація, креолізація, позадомовість, міжкультурний діалог, що ґрунтується на явищах транскультурації.

М. Глостанова зауважує, що для гібридної культури як і для сучасної світової літератури зокрема, типовим є повалення західного літературного канону і створення альтернативних практик прочитання європейської класики [2, с.1-18].

Значний внесок у прояснення концепту гібридизації у взаєминах з глобалізацією і культурою вніс американський соціолог і культуролог нідерландського походження Ян Недервеен Пітерсе (Jan Nederveen Pieterse).

Дослідник описує культурні форми і ідентичності як гібридні, якщо компоненти суміші походять з різних культурних контекстів [11;12;13]. Він прояснює це положення шляхом порівняння трьох парадигм культурних відмінностей: культурного диференціалізму, культурної конвергенції і культурної гібридизації. Культурний диференціалізм походить від постійної наявності культурних відмінностей, котрі слугують причиною конфліктів між національними утвореннями, що спершопочатку мисляться як цілісні, гомогенні, однорідні і віддані одно від одного, але прив'язані до власної території. Культурна конвергенція означає урівняння культур між собою внаслідок глобальної взаємозалежності і взаємопов'язаності культур між собою.

Розвиток електронних технологій і засобів масової інформації та розповсюдження західних матеріальних і символічних товарів призводять до поступової культурної гомогенізації світу. Ця тенденція отримала назву макдоналізації, кока-колізації, американізації, вестернізації супільств. Третя парадигма пов'язана з моделлю культурної гібридизації як процесу, що характерний для сучасного світу, відповідно до постмодерністського та постколоніального розумінні культури як мандрівної, за висловом Дж. Кліффорда.

Перші дві парадигми розглядають культурні рухи як гру з нульовою сумою, що призводить до появи глобального села, або ж до зіткнення цивілізацій. Лише модель гібридизації в змозі адекватно описати складну динаміку культурних змін в світі. Поряд з терміном гібридизація вживаються також і інші терміни, що не співпадають, але пов'язані з

гібридизацією – меланж, креолізація, транскультурність.

Диференціалізм виходить з постійної наявності культурних відмінностей, що слугують причиною конфліктів між культурними полями, спершопочатку однорідними, гомогенними, віддаленими один від одного, прив'язані до власної території. Друга парадигма – конвергенція – полягає в тому, що глобалізація призводить до урівняння культур між собою, що на практиці означає вестернізацію, або макдоналізацію, кока-колонізацію, що веде до культурної гомогенізації. Третя парадигма – це гібридизація, що більш адекватно описує складну динаміку культурних змін сучасного світу. Ян Недервеен Пітерсе називає подібні явища культурою меланжу. Теорія гібридизації, що упевнено займає значне місце у постколоніальних дослідженнях, вперше була актуалізованою дослідниками і письменниками третього світу (Стюарт Холл, Хоми Бгабга, Арджун Аппудураї, Салман Рушді, Франц Фанон, Едвард Саїд), які підкреслювали, що гібридизація є не винятком, а нормою сучасного глобального світу, для якого характерні всесвітні міграційні рухи [1, с.4–9;11;12;13].

Серед певної кількості дослідників існує переконання, що ми переживаємо глобальний період «зіткнення цивілізацій», що глобалізація веде до культурної гомогенізації. Натомість Я. Н. Пітерсе стверджує, що ми є свідками формування глобальної культури меланжу за допомогою процесів змішування культур або гібридизації. З цієї точки зору конфлікт може бути пом'якшеним, а ідентичність зберігається, хоча і трансформується. Дослідник малює ключову різницю між пасивними та активними формами глобалізації (глобалізованим та глобалізуючим) та гібридністю (гібридизованим та гібридизуючим). Він пропонує всебічне ставлення до аргументів гібридизації, а при обговоренні глобалізації та культури закликає відокремлювати сенс культури. Такий історично глибокий та географічно широкий підхід до глобалізації має важливе значення, коли ми стикаємося з посиленням і поширенням конфліктів, породжених культурними непорозуміннями і ксенофобією.

Глобалізація, як правило, трактується як процес гомогенізації, але з огляду на те, що існує багато концепцій глобалізації, це навряд чи коректно, – зазначає Пітерсе. Глобалізація також часто пов'язується саме з сучасністю, що фактично прирівнює глобалізацію до вестернізації, історично обмеженою її формою. Замість цього Пітерсе пропонує розглядати глобалізацію як гібридизацію: структурну гібридизацію, або появу нових, змішаних форм співпраці та культурної гібридизації, або розвиток транслокальних меланжуючих культур. Дослідження теорії гібридності та рефлексії з приводу політики гібридності демонструють різновиди гібридності, від мімікрії до протидії, опору гегемонії. Інша сторона гібридності – транскультурна конвергенція. Існують

два різні концепти культури: територіальна та транслокальна, внутрішня та зовнішня, – вони виробляють різні погляди на культурні відносини та глобалізацію. Гібридизація належить до концепції замкненої культури, що розмикається – у процесі, що веде до пост-гібридності. Це аргумент для пост-інтернаціональної соціології гібридних часів, просторів і утворень [12;13].

Найбільш розповсюджені інтерпретації глобалізації – це ідеї стосовно того, що світ перетворюється на більш уніфікований і стандартизований за допомогою технологічного, фінансового, культурного забезпечення із Заходу, а також того, що глобалізація пов'язана з модерністю. Але передовсім глобалізація повинна розглядатися як процес гібридизації, що породжує глобальні суміші – меланж.

Гібридність становить проблему лише з погляду існуючих меж. Значення гібридності змінюється не тільки з часом, але і в різних культурах, і це породжує різні моделі гібридності. Важливість гібридності полягає в тому, що вона робить проблематичними межі [11;12;13]. Я.Н. Пітерсе (Jan Nederveen Pieterse) запропонував розглядати глобалізацію саме як гібридизацію, що породжує глобальний меланж, змішання. Що стосується культурних форм, гібридизація визначається як *«способи, в яких форми відокремлюються від існуючої практики та рекомбінуються з новими формами в нових практиках»* (Rowe and Schelling, 1991) [13, p.658–680]. Цей принцип також стосується структурних форм соціальної організації. Очевидно, – зазначає дослідник, – що нинішній етап глобалізації передбачає відносне ослаблення національних держав – в ослабленні як «національної економіки» в контексті економічного глобалізму так, і культури, і занепаду патріотизму [13, p.662].

Негативне ставлення до гібридності йде від парадигми XIX століття, згідно з якою суміші, мутації – регрес по відношенню до первісної чистоти – у суспільстві та культурі, як у біології. Але після відкриття генетики Менделя і розвитку біології у XX столітті гібридність почала цінуватися як інструмент удосконалення генного механізму. Зрештою це увійшло у більш широкі кола – було виявлено зв'язок між природничими і суспільними науками. У постструктуралізмі і постмодерні гібридність і синкретизм перетворилися на ключові поняття. Отже, гібридність стала антидотом до есенціалістських понять ідентичності і етнічності. Культурний синкретизм відноситься до методик монтажу і колажу, до міжкультурних сюжетів музики, одягу, поведінки, реклами, театру, мови тіла або візуального спілкування, поширення багатоетнічних та багатокентрових моделей. Міжкультурність, а не мультикультуралізм, є головною подією такої перспективи [13, p.658–680].

Завдяки Бахтіну, зазначає Пітерсе, гібридизація описує такі феномени, як ярмарки, де поєднується незвичне і знайоме, селяни і городяни, виконавці і спостерігачі. Ці опозиції також можуть бути культурами, націями, етнічними групами, статусними групами, класами, жанрами – гібридність своїм існуванням розмиває відмінності серед них. Функції гібридності, нарешті, ще у відносинах між центром та маргінесом, гегемонією та меншиною, і сааме гібридні явища вказують на розмитість, дестабілізацію або підрив цих ієрархічних відносин.

У постколоніальних літературах гібридність – це знайомий і амбівалентний троп. Хомі Бгабба ставить до гібридів як до міжкультурних посередників між нацією і імперією, створюючи контрнарратив від кордонів нації до з'єднання цих кордонів. У той самий час, відмовляючись від ностальгічних взірців доколоніальної чистоти, гібриди, за допомогою мімікрії можуть відповідати гегемонізованому переписуванню Євроцентра. Гібридність у такій перспективі може стати умовою, рівнозначною відчуженню, стану бездомності. Можна сконструювати континуум гібридності: з одного боку, асиміляційна гібридність, що тяжіє до центра, приймає канон і імітує гегемонію, а, з іншого боку, дестабіліційна гібридність, що розмиває канон, повертає потік і руйнує центр. Гібридності, таким чином, можуть бути диференційованими згідно з складовими частинами меланжу: як асиміляційний гібрид, де домінує центр, і, з іншого боку, гібрид, який розмиває (пасивний) або дестабілізує (активний) канон і його категорії. Все одно що це означає дестабілізувати канон. Варто задуматися про політику гібридності, зауважує дослідник [11].

Взаємодія культур у сучасному глобальному світі отримує ключові позиції з цивілізаційного погляду. Наразі вже реальність не вкладається у двосоставні опозиційні схеми. Значно сучаснішими виступають такі форми взаємодії культур, як гібридизація в оновленому її значенні і транскультурація. На сучасному етапі цивілізаційного розвитку тенденції до ізоляції національних культур з метою їх етнокультурного захисту вже не можуть розглядатися як захисний механізм традиційної культури. За думкою П. Штомки, людство сьогодні переходить від моделі ізоляції до моделі глобалізації. Вчений розкриває різні концепції, підкреслюючи, що у глобальному суспільстві поки що домінує тенденція до гомогенності і одноманітності [4;5].

Соціальні антропологи Б. Маліновський (1884–1942) і А. Р. Редкліфф Браун (1881–1955) спостерігали феномени культурного контакту, культурного зіткнення і культурного конфлікту, зазначає П. Штомпка і зауважує, що у світі вже на початок XX століття залишилося дуже небагато традиційних суспільств. Практично всі мешканці планети відчули на собі вплив високомодернізованого західного світу [4, с.126]. Місцеві культури і звичаї зникають під

впливом західних інституцій. Є також і погляд на те, що вестернізація є символом цивілізації взагалі. Останній погляд знайшов своє місце особливо в посткомуністичних країнах Східної і Центральної Європи, де прозахідна орієнтація викликана передовсім бажанням приєднатися до Європи і уникнути Азії як відсталого радянського імперського володіння [4, с.126–130].

Глобальні масштаби уніфікації культури визначаються також засобами ЗМІ, а також розвитком міжнародного туризму. Це перетворює планету на одне велике село, де всі вживають той самий культурний продукт. Шведський соціальний антрополог Ульф Ганнерс запропонував теорію «глобальної ойкумени». Під «ойкуменою» він розуміє регіон постійної культурної взаємодії, обміну і перекладу феноменів однієї культури на мову іншої. На протилежність традиційним культурам, що існують у певних кордонах, сучасні культури завдяки сучасним комунікаційним технологіям перетинають будь-які просторові і часові кордони, розривають простір і час. Більшість з таких культурних впливів несиметричні і односпрямовані від центру до периферії. Ганнерс вважає, що ця асиметрія не є єдиною системою. Це множинна структура з різними спеціалізованими і регіональними центрами, що постійно змінюються і рухаються у часі. Він пропонує можливі сценарії культурної уніфікації. По-перше, – це глобальна гомогенізація за повного домінування західної культури, де зникає будь-яка місцева специфіка, місцеві культурні форми поступово зникають і відбувається становлення культурної однорідності. Наступний сценарій описує деградацію цінностей західної культури в процесі адаптації у зіткненні з периферією. При цьому діють два механізми: перший залишає місце лише для продукту найнижчого рівня або з причини звалювання на периферійні ринки продукції низької якості, що пояснюється низьким культурним рівнем приймаючої сторони. Другий викривлює західні цінності, пристосовуючи їх до звичного примітивного рівня життя споживачів [5].

Четвертий сценарій, за Ганнерсом, – це «сценарій дозрівання». Він передбачає не просто сліпе сприйняття, а рівний діалог і обмін, коли проникаюча культура метрополії збагачується деякими цінностями периферії, коли дається власна інтерпретація привнесеним ідеям тощо. В результаті утворюється єдиний сплав внутрішніх і зовнішніх елементів. У подібних процесах глобальна культура відіграє роль стимулятора, що сприяє збагаченню місцевих культурних цінностей. У той же час вона набуває специфічних етичних рис згідно з місцевими умовами. Різниця культур залишається, але їх розвиток поживається під впливом центру [5].

Представники приймаючої країни, в чисі повсякденне життя вплетені глибинні структури локальної культурної спадщини, наділяючи транснаціональний культурний потік своїми власними смислами, істотно модифікують його. Це може відбуватися шляхом розкладання привнесених культурних тем на зміст і форму. Відділення форми, стилю, техніки або, образно кажучи, «культурної мови», від конкретного змісту, сюжету, передісторії дозволяє заповнити привнесену глобальну форму місцевим змістом. Місцеві культурні цінності можуть розширюватися і збагачуватися на цій новій основі. В результаті утворюється те, що Ганнерс називав «креолізацією», або ж гібридизацією культури. У всьому світі всі культури являють собою складний синтез, вони вже не однорідні, як колись, оскільки між центром і периферією історично накопичуються взаємозв'язки. Повторюючи відому метафору М. Бахтіна і незалежно від нього, Ганнерс говорить не про злиття культур в єдине глобальне ціле, а про «діалог культур» [5].

Потужну підтримку сценаріям «дозрівання» і «гібридизації» надав Шмуель Айзенштадт. Підсумовуючи свої дослідження стародавніх і сучасних цивілізацій, він намалював картину, сходину з тієї, яку описував Ганнерс. Розширення цивілізацій створює для включених в них товариств передумови у вигляді культурних символів та інститутів, відкриває нові можливості розвитку і вибору. Відмінності, які, при безлічі загальних характеристик, є між сучасними товариствами, кристалізуються шляхом відбору (а отже, і трансформації) цієї великої кількості культурних символів, смислів і інститутів як західної, так і власної цивілізації. Відповідна реакція периферійних суспільств на експансію центральної цивілізації залежить від поєднання декількох факторів: 1) від «пункту входу» даного суспільства в глобальну систему, за якою можна визначити, які аспекти попередньої культури відкидаються і які нові можливості надаються (іншими словами, звідки виникає вплив центральної цивілізації); 2) від видів технологій та економічного устрою, що існували раніше в даному суспільстві (іншими словами, від стану периферії на той час, коли вона стикається з зовнішнім впливом); 3) від основних онтологічних поглядів на взаємини космічного, соціального і культурного порядку, а також від життєздатності еліти, що висловлює і санкціонує такі погляди; 4) від способів пристосування до умов, що змінюються в ході історії даного суспільства. Айзенштадт вважає, що у сукупності варіативність і однаковість несуть в собі значний потенціал для розвитку [4, с.126–130].

Н. Г. Канкліні, говорячи про термін «гібридизація», який означає «схрещування», підкреслює, що в даному випадку мова йде не про расове змішування і не про зближення релігійного або символічного порядку. Гібридизація – це складний процес, а не єдина програма, і вона може або прискорити розпад ослаблених культур, або

стимулювати багатокультурну інтеграцію, або загострити міжкультурне пропротиріччя. Гібридизація може виникати внаслідок інтенсифікації міграційних потоків. Крім того, процес культурної гібридизації може стимулюватися інструментами диференційованої культурної політики, або залежати від комунікаційного ринку. В результаті взаємодії культур утворюються складні пересічні простори, що знаходяться у неодномірних стосунках. Поняттям «гібридизація» розкривається сутність відносно швидкого і часом несподіваного поєднання елементів, фактів, явищ, процесів культури, в результаті чого відбувається трансформація «кордонів культур». Глобалізація не виключає, а враховує розвиток різних культур і традицій, оскільки саме в них міститься потенціал для подальшої еволюції людства, в той час як вестернізація, що уніфікує світ, веде в глухий кут «культурного імперіалізму». Збільшення контактів з «чужими» культурами веде до ускладнення ідентичності, і в залежності від особистості людини відбувається або «розмежування» з іншими картинами світу, або прийняття норм, стилів, образів життя як припустимих. Тому картина світу стає або поліфонічною («множинна ідентичність»), тобто прийняття кожного структурного компоненту не порушує його самостійності, або гібридною – новою формою змішання. Однак найчастіше говорять про переважання мозаїчності і колажу, позаяк глобалізаційні процеси, інтегруючи зовнішній культурний простір, посилюють внутрішню етнокультурну диференціацію. Елементи з інших культур мають відбиратися таким чином, щоб це не заважало персональній і етнокультурній (локальній) ідентичності. Ідентичність – ще одна категорія, яка наразі не може вважатися проясненою остаточно. Людина так чи інакше усвідомлює своє перебування у певній страті, де або приймають колективні цінності відкритості іншим культурам, або повністю заперечують можливість взаємодії. Перша модель, звичайно, більш перспективна, ніж захист відокремленої етнокультурної самобутності через зовнішні чинники, без урахування мінливого контексту і можливостей індивідуальних проявів у культурі.

Можна погодитися з Нестором Гарсія Канліні в тому, що увага до концепту гібридизації призводить до висновку, що наразі всі культури – це прикордонні культури. Усі мистецтва розвиваються залежно від інших мистецтв. Ремесла мігрують з сільської місцевості до міста. Культури втрачають винятковий зв'язок зі власною територією, але вони виграють у спілкуванні і знанні [7, р.442]. Враховуючи складність визначення концепту ідентичності, можна виділити бодай дві моделі у сучасному світі: це ускладнена етнонаціональна ідентифікація і маргіналізація.

У першому випадку загрожує втрата цілосності національної культури, у другому випадку загрожує декультурація і деструкція внаслідок маргіналізації. Маргіналізація характеризується втратою людиною зв'язку зі своєю культурою, його готовністю вписатися в будь-який контекст, поверхневе засвоєння соціокультурного простору, фрагментарність сприйняття світу, в якому власна культура залишається лише одним з численних фрагментів. Руйнація системи цінностей внаслідок маргіналізації є показником кризи ідентичності. Збереження самобутності культури як основи для самоідентифікації особистості повинно усвідомлюватися поряд з необхідністю розвитку культурної різноманітності як джерела цивілізаційного поступу. Отже теорія гібридизації, як і теорія транскультурації, – як форми взаємодії культур – це побудова діалогу в умовах суперечливого глобального світу, поєднання своєї і іншої культури.

Сьогодні вже очевидно, що старі стратегії формування уявлень про національні ідентичності, культурну цілісність націй і шляхи міжкультурної комунікації на ґрунті концепту нація – не працюють у сучасному модерному глобальному світі, адже саме вони ведуть до появи невирішених етнонаціональних проблем, ксенофобії, конфліктів у суспільстві. Виникає нагальна потреба у напрацюванні нових теорій щодо міжкультурних практик, що неодмінно виникають у мультикультурному середовищі, яким позначені всі суспільства періоду глобалізації. У сучасній порівняльній культурології (comparative cultures) на зміну теоріям мультикультуралізму, що виявилися насправді розділенням по різних відокремленим культурним практикам, не пов'язаним між собою, і, відповідно, домінуванням культури західного (вестернізованого) світу, – з'явилися теорії, що заперечують саму можливість мультикультуралізму як відсутності взаємодії культур – концепції транскультури і гібридизації.

Принциповою для розрізнення цих теорій – попередньої і сучасних – є фокалізація, точка зору, перспектива дослідження: або від панівної, або від периферійної культури. Передовсім це теорія гібридизації, спрямована проти мультикультуралізму, автором якої є Х. Бгабга. Складність полягає у тому, що теорія гібридних культур не в змозі пояснити стійку наявність старих ідентичностей і антигібридних векторів у розвитку модерних суспільств. Окремі національнокультурні системи зберігаються як доволі стійкі утворення і сприймають Іншого по-старому як Чужого, Ворога, загрозу власній ідентичності і власному порядку.

Проблеми транскультурних досліджень, так і уваги до гібридизації, – гальмуються тяжінням до архаїчних суспільств, час яких давно вже минув, що пояснюється певною вигодою для політичної влади утримувати суспільство у такому архаїчному стані, влади не тільки окремих держав, але й всесвітніх транснаціональних корпорацій, які, з одного боку, спираються на глобальний світ, а, з іншого боку,

привласнюють національні цінності різних територій.

Водночас постмодерне уявлення про культури і ідентичності, як твердять сучасні дослідники, – покладає на гібридизацію надії на формування відкритого суспільного простору,

де можливим буде не тільки існування культурного меланжу і запозичень, але й народження гібридних ідентичностей своєю гібридизовану особистість як глобальну людину [1, с.5].

Література

1. Левандовская Е.Н., Пряхина А.В. О концепте гибридации в исследованиях национально-культурной идентичности: проблемы и перспективы. *Обсерватория культуры*. 2015. №5. с.4-9. URL: <https://observatoria.rsl.ru/jour/article/viewFile/200/353> (дата звернення: 06.09.2019).
2. Тлостанова М.В. Карибская транскультурная философия в контексте диалога культур. *Культурологический журнал*. 2011. №2 (4). С.1-18. URL: http://www.cr-journal.ru/files/file/09_2011_23_17_03_1316632623.pdf (дата звернення: 06.09.2019).
3. Тлостанова М. В. Транскulturация как модель социокультурной динамики и проблема множественной идентификации. *Вопросы социальной теории*. 2011. Том V. С. 126-149.
4. Штомпка П. Социология социальных изменений / Пер. с англ, под ред. В.А. Ядова. Москва : Аспект Пресс, 1996. 416 с. (Программа «Высшее образование»). С.126-130.
5. Штомпка П. Социология. Анализ современного общества / пер. с польск. СМ. Червонной. Москва : Логос, 2005. 664 с.
6. Bhabha H.K. *The Location of Culture*. London : Routledge, 1994. 408 p.
7. Canclini N.G. Hybrid cultures, oblique powers / Nestor Garcia Canclini. *Hybrid Cultures : Strategies for Entering and Leaving Modernity* / Translated by Christopher L. Chiappari and Silvia L. Lopez. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1995. PP. 207-249, 258-263, 422-444. URL: <http://www.surfacenoise.info/neu/1220Summer/readings/CancliniHybridCulturePowers.pdf> (дата звернення: 06.09.2019).
8. Frello, B. Cultural Hybridity: Contamination or Creative Transgression? / Birgitta Frello. Aalborg Universitet: Akademiet for Migrationsstudier i Danmark, AMID, 2006. URL: http://vbn.aau.dk/files/17424949/AMID_wp_54 (дата звернення: 06.09.2019).
9. Kraidy Marwan M. Hybridity, or the Cultural Logic of Globalization. Philadelphia : Temple University Press, 2005. 226 p.
10. Malinowsky B. Introduction / Ortiz F. *Cuban Counterpoint: Tobacco and Sugar*. Durham, 1995. P. LVIII.
11. Pieterse J. N. *Globalization and Culture : Global Mélange* / Jan Nederveen Pieterse / Third Edition. New York USA, London UK : Rowman & Littlefield Publishers, 2015. 196 p.
12. Pieterse J.N. Globalization as hybridization. *International Sociology*. 1994. Vol. 9. №2. URL: <https://we.riseup.net/assets/102142/appadurai.pdf#page=697> (дата звернення: 06.09.2019).
13. Pieterse, Jan Nederveen. Globalization as Hybridization. *Media and cultural studies : keywords* / edited by Meenakshi Gigi Durham and Douglas M.Kellner. /Rev. ed. USA, UK, Australia 2001, 2006. Blackwell Publishing Ltd. P. 658-680.
14. Tötösy de Zepetnek, Steven. Comparative Literature: Theory, Method, Application. Chapter Three: Comparative Literature as/and Interdisciplinarity. Amsterdam/Atlanta : Rodopi, 1998. 297 p. P. 79. URL: <https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1075&context=clweblibrary> (дата звернення: 06.09.2019).
15. Tötösy de Zepetnek, Steven. From Comparative Literature Today Toward Comparative Cultural Studies. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*. 1999. Vol.1. iss.3. URL: <https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1041&context=clweb> (дата звернення: 06.09.2019).

References

1. Levandovskaya Ye.N., Pryakhina A.V. O kontsepte gibridizatsii v issledovaniyakh natsionalno-kulturnoy identichnosti: problemy i perspektivy. *Obseratoriya kultury*. 2015. №5. s.4-9. URL: <https://observatoria.rsl.ru/jour/article/viewFile/200/353> (data zvernennya: 06.09.2019).
2. Tlostanova M.V. Karibskaya transkulturnaya filosofiya v kontekste dialoga kultur. *Kulturologicheskiy zhurnal*. 2011. №2 (4). S.1-18. URL: http://www.cr-journal.ru/files/file/09_2011_23_17_03_1316632623.pdf (data zvernennya: 06.09.2019).
3. Tlostanova M. V. Transkultursiya kak model sotsiokulturnoy dinamiki i problema mnozhestvennoy identifikatsii. *Voprosy sotsialnoy teorii*. 2011. Tom V. S. 126-149.
4. Shtompka P. Sotsiologiya sotsialnykh izmeneniy / Per. s angl, pod red. V.A. Yadova. Moskva : Aspekt Press, 1996. 416 s. (Programma «Vysshee obrazovanie»). S.126-130.
5. Shtompka P. Sotsiologiya. Analiz sovremennogo obshchestva / per. s polsk. SM. Chervonnoy. Moskva : Logos, 2005. 664 s.
6. Bhabha H.K. *The Location of Culture*. London : Routledge, 1994. 408 p.

7. Canclini N.G. Hybrid cultures, oblique powers / Nestor Garcia Canclini. *Hybrid Cultures : Strategies for Entering and Leaving Modernity* / Translated by Christopher L. Chiappari and Silvia L. Lopez. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1995. PP. 207-249, 258-263, 422-444. URL: <http://www.surface-noise.info/neu/1220Summer/readings/CancliniHybridCulturePowers.pdf> (дата звернення: 06.09.2019).
8. Frello, B. Cultural Hybridity: Contamination or Creative Transgression? / Birgitta Frello. Aalborg Universitet: Akademiet for Migrationsstudier i Danmark, AMID, 2006. URL: http://vbn.aau.dk/files/17424949/AMID_wp_54 (дата звернення: 06.09.2019).
9. Kraidy Marwan M. Hybridity, or the Cultural Logic of Globalization. Philadelphia : Temple University Press, 2005. 226 p.
10. Malinowsky B. Introduction / *Ortiz F. Cuban Counterpoint: Tobacco and Sugar*. Durham, 1995. P. LVIII.
11. Pieterse J. N. Globalization and Culture : Global Mélange / Jan Nederveen Pieterse / Third Edition. New York USA, London UK : Rowman & Littlefield Publishers, 2015. 196 p.
12. Pieterse J.N. Globalization as hybridization. *International Sociology*. 1994. Vol. 9. №2. URL: <https://we.riseup.net/assets/102142/appadurai.pdf#page=697> (дата звернення: 06.09.2019).
13. Pieterse, Jan Nederveen. Globalization as Hybridization. *Media and cultural studies : keywords* / edited by Meenakshi Gigi Durham and Douglas M. Kellner. / Rev. ed. USA, UK, Australia 2001, 2006. Blackwell Publishing Ltd. P. 658-680.
14. Tötösy de Zepetnek, Steven. Comparative Literature: Theory, Method, Application. Chapter Three: Comparative Literature as/and Interdisciplinarity. Amsterdam/Atlanta : Rodopi, 1998. 297 p. P. 79. URL: <https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1075&context=clweblibrary> (дата звернення: 06.09.2019).
15. Tötösy de Zepetnek, Steven. From Comparative Literature Today Toward Comparative Cultural Studies. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*. 1999. Vol.1. iss.3. URL: <https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1041&context=clweb> (дата звернення: 06.09.2019).

Свербілова Тетяна Георгіївна, доктор філологічних наук, провідний науковий співробітник відділу теорії літератури і компаративістики, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (вул. М. Грушевського, 4, Київ-1, 01001, Україна); e-mail: sverbilova@izt.kiev.ua; sverbilova@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-3252-0719>

Свербилова Татьяна Георгиевна, доктор филологических наук, ведущий научный сотрудник отдела теории литературы и компаративистики, Институт литературы им. Т. Г. Шевченко НАН Украины (ул. М. Грушевского, 4, Киев-1, 01001, Украина); e-mail: sverbilova@izt.kiev.ua; sverbilova@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-3252-0719>

Sverbilova Tetiana, Leading Researcher of Theory of Literature and Comparative Literature Department, Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine (4 Grushevsky Str., Kyiv, 01001, Ukraine); e-mail: sverbilova@izt.kiev.ua; sverbilova@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-3252-0719>